Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ЧАСИ ВІЙНИ: літературно-публіцистичні, соціально-психологічні, освітні та інформаційні виміри спротиву

Аналітична записка

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ЧАСИ ВІЙНИ: літературно-публіцистичні, соціально-психологічні, освітні та інформаційні виміри спротиву

Аналітична записка

Київ – 2025

УДК 008(=161.2):159.923.2]:355.01(470:477)"2022/...":[82-92+316.6+37+070](047.3)
У45

Рекомендовано Вченою радою факультету соціології та соціальної політики (протокол № 8 від 26 березня 2025 року)

Рецензенти:

Русаков С.С., кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри філософської антропології, філософії культури та культурології, директор Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Василюк Т.Г., кандидат педагогічних наук, доцент, декан психолого-педагогічного факультету Криворізького державного університету

Аналітична записка підготовлена в межах виконання фундаментального наукового дослідження молодих вчених «Культурна ідентичність та крос-культурна комунікація українців: трансформація в умовах російсько-української війни», державний реєстраційний номер проєкту 0125U000774 (науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Тетяна Урись)

У45 **Українська культурна ідентичність у часи війни:** літературно-публіцистичні, соціально-психологічні, освітні та інформаційні виміри спротиву: аналітична записка / Т. Урись, О. Пухонська, С. Хороб, Д. Бибик, Т. Некіз, С. Процька, Є. Міненко; за заг. ред. Т. Урись. Київ: Видавництво Людмила, 2025. 44 с.

Аналітична записка є узагальненням результатів дослідження різних аспектів культурної ідентичності в умовах російсько-української війни, що розглядається як війна не лише за територію, а насамперед за право на самобутність української нації. У записці проаналізовано, як культура, медіа, література, публіцистика та соціальні практики стали інструментами спротиву, самоусвідомлення та символічної мобілізації українського суспільства. Окрема увага приділена ролі культури як форми захисту національної ідентичності, що об'єднує суспільство перед екзистенційною загрозою та сприяє міжнародному визнанню України. Розкрито значення культурної дипломатії, перекладної літератури, волонтерства, цифрових ініціатив і міжкультурної комунікації як чинників формування нового національного наративу та зміцнення глобальної солідарності з Україною. Підкреслено зростання суспільного запиту на психоемоційну підтримку, а також трансформацію вищої освіти в напрямі інтернаціоналізації та міжкультурної взаємодії. Війна поставила на порядок денний питання інформаційної безпеки як цілісного культурно-соціального щита, що забезпечує національний суверенітет, єдність та стійкість у гібридній реальності.

УДК 008(=161.2):159.923.2]:355.01(470:477)"2022/...":[82-92+316.6+37+070](047.3)

© Колектив авторів, 2025

ЗМІСТ

Анотація 4

Вступ 5

Голос спротиву та рефлексії: українська література як частина культурного фронту *(Т. Урись)* 7

Вплив актуальної війни на самовизначення та культурну ідентичність українців та нащадків українських еміґрантів на Заході: літературні контексти *(О. Пухонська)* 12

Публіцистичний контекст дослідження впливу російсько-української війни на культурну ідентичність України *(С. Хороб)* 17

Зміна культурної ідентичності українців у часи війни: соціальний вимір *(Д. Бибик)* 21

Вплив російсько-української війни на культурну ідентичність та психоемоційний стан українців *(Т. Некіз)* 28

Крос-культурна комунікація у вищій освіті як складова освітньої політики України *(С. Процька)* 33

Інформаційна безпека як складова культурного та ідентифікаційного опору *(Є. Міненко)* 36

Висновки та рекомендації 40

Анотація

Війна, яку принесла російська федерація, на територію України, змінила цінності багатьох людей. Те, що ще вчора здавалося звичайним, буденним, сьогодні набуло нового змісту. Ми почали по-іншому дивитися на свободу, мову, землю, родину, культуру. Те, що раніше сприймалося як належне, стало тим, за що ми боремося щодня.

У цій новій реальності культура постає не засобом дозвілля, як сприймалася раніше більшістю, а ключовим механізмом психосоціальної підтримки, конструювання особистої та колективної ідентичності. Через культурні практики відбувається осмислення втрат, артикулювання надій та пошук екзистенційних сенсів. Культура сьогодні виконує інтеграційну функцію, забезпечуючи збереження цілісності особистості та стійкість національної спільноти в умовах глибокої кризи. Культура формує і зберігає ідентичність, надає сенси й утримує на плаву у кризовий час. Література, музика, живопис, кіно, театр, скульптура та ін. сьогодні є не лише способом самовираження, а й засобом виживання. Вони допомагають осмислити трагедію, проговорити біль, відчути спільність у найважчий час.

Здавалося б, під час війни культура є другорядною, адже головне вижити, зберегти життя, перемогти. Та насправді говорити про культуру під час війни не менш важливо, ніж забезпечувати військових зброєю. Коли світ довкола руйнується, культура допомагає не зруйнуватися зсередини. Вона виконує роль символічного медіатора, здатного інтегрувати досвід травми, вербалізувати глибоко особистісні й колективні переживання, які часто не піддаються раціональному осмисленню. В умовах війни вона зазнає сутнісних трансформацій, а тому постає необхідність її всебічного вивчення та міждисциплінарного аналізу – від художнього осмислення травми, вивчення наративів війни в художніх текстах, осмислення дискурсивних стратегій в публіцистиці до механізмів адаптації, міжкультурної взаємодії, аналізу суспільних змін та інформаційного спротиву, розуміння динаміки культурної комунікації в умовах російсько-української війни. Саме завдяки цій динаміці культура зберігає свою здатність бути консолідуючим чинником і маркером життєздатності національної спільноти. Культура не припиняється під звуки тривоги, вона триває, трансформується, стає гострішою, відвертішою, болісніше. І саме тому ще важливішою.

Ключові слова: *культурна ідентичність, крос-культурна комунікація, література, поезія, публіцистика, соціальний вимір, психоемоційний стан, освітня політика, інформаційна безпека, російсько-українська війна.*

ВСТУП

Проблема збереження української культури, національної й культурної ідентичності в умовах російсько-української війни, а також у необхідності розвитку міжкультурного діалогу та підтримки культурної самосвідомості українців, зокрема внутрішньо переміщених осіб і мігрантів, є однією з ключових гуманітарних проблем сучасної України, що безпосередньо впливає на стійкість нації, її здатність протистояти зовнішній агресії, зберігати історичну пам'ять, соціальну згуртованість та культурну спадкоємність.

Війна створила загрозу втрати нематеріальної культурної спадщини, розриву культурних зв'язків, посилення дезінтеграційних процесів у суспільстві. Причинами цьому є масове переміщення українців, які опиняються в нових соціокультурних середовищах і зазнають труднощів у збереженні культурних практик, психологічний стрес, травми, які впливають на здатність підтримувати зв'язок із рідною культурою, втрату або деформацію культурних традицій, особливо в дітей та молоді, недостатню інтеграцію в освітню й культурну політику заходів підтримки ідентичності, загрозу дезінформації, викривлення історичної пам'яті, втрату культурної тяглості.

Від початку війни 2014 року, а ще більше з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році, українське суспільство зазнало глибоких культурних і психологічних потрясінь: мільйони українських біженців та переселенців втратили доступ до рідної мови, звичаїв, традицій і культурних осередків, що призвело до серйозних викликів у збереженні національної ідентичності, особливо серед молоді та дітей, які змушені адаптуватися до нового соціального середовища, часто ціною втрати зв'язку з рідною культурою. Водночас особливо складною є проблема з дітьми, які відірвавшись від дому та рідного культурного простору, інтегруються в інший культурний простір країни, в яку переїхали, що створює ризики розмиття культурної самосвідомості.

Додатково ситуацію ускладнює масове знищення культурної інфраструктури в Україні – музеїв, театрів, історичних пам'яток, бібліотек, що також створює загрозу втрати важливих елементів української культурної спадщини.

Водночас війна спричинила помітний сплеск інтересу на міжнародній арені до української культури загалом і літератури зокрема Це стало не лише культурною реакцією на трагедію, а й потужним сигналом про необхідність продукувати й поширювати українські художні твори, що відтво-

рюють сучасні події, документують колективні й особисті травми, утверджують гуманістичні цінності, формують історичну пам'ять для майбутніх поколінь й показують реальність ситуації в Україні, відкриваючи світові правду про війну, страждання, спротив і незламність українського народу. Через мистецтво й літературу українці не лише зберігають власну ідентичність, а й утверджують її на глобальному рівні, створюючи умови для міжкультурного діалогу та глибшого розуміння українського досвіду. Українська література дедалі активніше стає не тільки засобом фіксації воєнної дійсності, а й майданчиком для глобального діалогу про стійкість, свободу, гідність і силу культури як форми спротиву.

Наявна проблема потребує глибшого аналізу, дослідження та проведення не лише системних заходів зі збереження культури та ідентичності, задля запобігання формування «втраченого покоління», відірваного від своїх коренів; ослаблення національної єдності; втрати довіри до держави та культурних інституцій; посилення культурної асиміляції за кордоном; зменшення здатності України виступати суб'єктом міжнародного культурного діалогу; втрата культурної спадщини, включно з нематеріальними цінностями (звичаї, традиції, мова).; зниження національної свідомості та соціальної згуртованості; ерозія ідентичності серед молоді та мігрантів, поглиблення соціального розриву між тими, хто залишився в Україні, і тими, хто виїхав, втрата історичної пам'яті, що створює сприятливі умови для ворожої пропаганди та маніпуляцій.

Тож є необхідність сформулювати науково обґрунтовані підходи до вивчення впливу війни на українську культуру та ідентичність, запропонувати стратегії збереження нематеріальної культурної спадщини, підтримки національної самосвідомості українців, а також розвитку міжкультурного діалогу в умовах війни та повоєнної трансформації. Зокрема – визначити ефективні механізми використання культурних практик у період кризи та посилити гуманітарну відповідь на виклики війни через культуру.

В аналітичній записці розкривається вплив російсько-української війни на формування та трансформацію культурної ідентичності українців, а також на особливості крос-культурної комунікації. Обґрунтовується актуальність комплексного вивчення цих процесів у літературознавчому й публіцистичному дискурсах, у соціальному, інформаційному, освітньому та психологічному контекстах. Зокрема, акцентується на зміні наративів, переосмисленні історичної пам'яті, посиленні потреби в збереженні національних культурних кодів та налагодженні діалогу в умовах воєнного конфлікту та поствоєнної реконструкції.

Тетяна УРИСЬ, *кандидат філологічних наук,*
доцент кафедри української літератури,
старший науковий співробітник
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ГОЛОС СПРОТИВУ ТА РЕФЛЕКСІЇ: УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЧАСТИНА КУЛЬТУРНОГО ФРОНТУ

Російсько-українська війна – боротьба не лише за територію України, за її багаті ґрунти, корисні копалини, флору і фауну українських земель, але й за людей, які живуть на цих землях, – націю, що має власну колективну ідентичність. Україна протистоїть збройному нападу росії, метою якого є знищення її як окремої нації. А культура (мова, історія, мистецтво, традиції) – все те, що формує українське «Я». Тому у цій війні ми захищаємо і культуру насамперед.

Культура – суть ідентичності

Культура впливає на свідомість: митець, письменник, режисер, музикант можуть сказати так, що це змінить переконання, змусить переосмислити власні цінності чи побачити світ під новим кутом. У культурі увіковічнюються події, зберігаються смисли, пам'ять і досвід поколінь. Завдяки літературі, музиці, живопису, архітектурі, кіно фіксуються не стільки факти, скільки емоційне й духовне осмислення подій. Через образи, метафори, мелодію митець звертається не лише до розуму, а й до серця, впливаючи на внутрішній світ людини, формуючи її ставлення до суспільства. У цьому й полягає глибина сили культури: вона не лише відображає реальність, а й творить її, змінюючи людей, а разом із ними і цілий світ. Зокрема і через культуру ми маємо можливість пояснити світові, за що воює Україна, демонструємо нашу людяність та стійкість, боремося з дезінформацією.

Культура допомагає людям не зламатися, підтримує віру в майбутнє, надихає на опір, вона стає не лише розрадою, а й важливою формою психологічної оборони – щитом, який захищає людську свідомість від розпачу, дезорієнтації й внутрішньої поразки. Російський ворог грабує і знищує музеї, спалює книги, вбиває митців. Це цілеспрямоване знищення ідентичності українців. Тому створювати, зберігати й говорити про культуру – це форма спротиву для тих, у кого немає зброї в руках.

Література як культурний фронт війни

Література про війну є важливою складовою сучасної культури, оскільки фіксує досвід, біль, героїзм і втрати, які переживає суспільство в умовах збройного конфлікту, зберігає в художній формі події в анналах історії,

формує колективну пам’ять. гідність і віру в перемогу. Особливе місце займає поезія: вона здатна лаконічно, але надзвичайно емоційно передати найглибші переживання людини. Війна так чи інакше пов’язана зі сферою почуттів, сильними емоціями та враженнями. З початком Майдану, потім АТО, а ще більше після повномасштабного вторгнення суспільство захлинулося цими емоціями, що спричинило навалу поезії у соцмережех.

Військова тематика в літературі є невід’ємною складовою сучасного культурного простору, оскільки фіксує безпосередній досвід, біль, героїзм і втрати, які переживає суспільства в умовах збройного конфлікту. Через художнє слово війна постає не лише як історичний факт, а як глибоко особистісне й колективне переживання, яке зберігається в культурній пам’яті націй. Література виконує роль хранителя історії, закарбовуючи ключові події, формуючи уявлення про гідність, незламність і віру в перемогу.

Основні тенденції сучасного літературного життя, пов’язані з активними воєнними подіями, сформували нову культурну парадигму, звільнену нарешті від міфологізованої ідеї «братніх» народів, очищену від рудиментів радянщини, переформатування на цій основі соціокультурних процесів українського суспільства. Протягом 2014-2025 рр. сформувався дискурсу сучасної російсько-української війни у літературі як спроба осмислення та подолання психотравм, рефлексію індивідуального та колективного травматичного досвіду, фіксацію живої історії, формування української самосвідомості та національної ідентичності.

Особливу вагу в цьому контексті має поезія як найбільш емоційно насичена й лаконічна форма вираження. Вона здатна передати глибину внутрішніх потрясінь, психологічних змін і станів, які викликає війна. З початком Революції Гідності, згодом АТО, а особливо після повномасштабного вторгнення росії в Україну, суспільство переживає емоційне перенасичення – гнів, страх, скорботу, надію. Саме тому поетичне слово стало способом колективного висловлювання, переживання й осмислення реальності. Цей емоційний сплеск спричинив справжній вибух воєнної поезії, зокрема в соціальних мережах, де люди звертаються до поетичної форми як до швидкої й щирої реакції на драматичні події. В умовах війни поезія стає засобом самовираження, способом збереження внутрішньої рівноваги, відновлення зв’язку зі своїм «я» та підтримки психоемоційного стану для багатьох поетів-військових. Для професійних літераторів поезія перетворюється на інструмент фіксації історичної миттєвості, естетичного осмислення трагедії та свідчення часу. Тож глибокий аналіз поетичного дискурсу воєнного періоду є вкрай важливим не лише для розуміння індивідуальних і колектив-

них переживань, а й для вивчення трансформацій культурної ідентичності, наративів опору, пам'яті та надії, що формують образ сучасної України у літературному просторі.

Серед поетів-військових варто окреслити поетичну творчість Б. Гуменюка (збірки «Вірші з війни» (2015), «Блокпост» (2016)), В.Тимчука (Вогнити! Вижити! Перемогти!» (2016), «Донецький аеропорт» (2014), «Зі сходом сонця» (2020), «Азовом… Зіскрижалені» (2020)), Я.Чорногуз («Як вигинається воєнне коло» (2020), О.Рубаняк («Назустріч смерті» (2022)) та П.Вишебаби («Тільки не пиши мені про війну» (2022)), С.Жадана («Життя Марії» (2015), «Тамплієри» (2016), «Антена» (2018)), Максим Кривцов («Вірші з бійниці» (2023)), В. Дністровий («У дні тривог» (2023)) та ін.

Серед професійних поетів на увагу та глибокий аналіз творчості заслуговують І. Павлюк («Танець Мамая: Вірші 2017–2022 років» (2023)), К.Калитко («Катівня. Виноградник. Дім» (2014), «Бунар» (2018), «Ніхто нас тут не знає, і ми – нікого» (2019), «Орден мовчальниць» (2021), «Люди з дієсловами» (2022), «Відкритий перелом голосу» (2024)), Л. Якимчук («Розкладання» (2014**), «**Абрикоси Донбасу**»** (2015)), Дзвінки Торохтушко («Молитва» (2019)), М. Пономаренко («Книжка любові і люті» (2023)). Творчість поетів-військових і невійськових різниться насамперед типом художнього відтворення дійсності – погляд на війну зсередини і ззовні: у військових – це белетризація досвіду, тому тут більше жорстокості, нещадності реальності, натуралізму епізодів війни, з яких складається життя тих, хто перебуває в безпосередній її гущі, різкість, але точність й глибина у висловленнях, їх семантична експресія.

Окремим явищем в літературі є вихід антологій, присвячених подіям війни в Україні. Від початку повномасштабної війни вийшли збірки:

- «Весна озброєна: антологія воєнної лірики» (2022, упор. Михайло Сидоржевський) вміщує твори українських і зарубіжних авторів про російсько-українську війну, написані після повномасштабного вторгнення, а також створені від 2014 р.;
- «Поезія без укриття» (2022, упор. Надією Гармазій) увійшли вірші авторства сімдесяти поетів з різних куточків України; це поетична хроніка першого місяця повномасштабної війни, пронизана любов'ю до рідної землі;
- «Війна 2022: щоденники, есеї, поезія» (2022, упор. Володимир Рафєєнко) містить фрагменти щоденників, есеї та вірші сучасних українських письменників, написані за рік війни, у розділі

«Тут немає більше часу» поезії вісімнадцяти письменників – Ліни Костенко, Катерини Калитко, Галини Крук, Павла Коробчука, Мар'яни Савки, Ірини Шувалової, Василя Махна, Олександра Ірванця та ін.;

- «Поміж сирен» (2023, упор. Остап Сливинський) – емоційний архів часу, поетична добірка, що відтворює 59 поетичних голосів сучасних авторів, які демонструють становлення українців у горнилі випробувань – від повномасштабної війни до особистих трагедій і надій, фіксуючи широкий спектр емоцій, рефлексій і переживань, які супроводжують життя у країні, охопленій війною;
- українсько-французька поетична антологія «*In principio erat Verbum*. Україна: Поезія часу війни» (2024, упор. Володимир Тимчук, Вероніка Галичина, Тетяна Качановська, Марі-Франс Клер, Олена О'Лір), ідеєю якої було зафіксувати кожен день перших ста днів повномасштабної війни.

Низка антологій вийшла за кордоном, зокрема:

- «*Invasion: Ukrainian Poems about the War»* («ВТОРГНЕННЯ. Українські поезії про війну», упорядник – ірландський поет Тоні Кіт, 2022), куди ввійшли тексти п'ятдесяти п'яти українських поетів у перекладі Анатолія Кудрявицького, серед яких чимало біженських віршів;
- «*Ukraine in the Work of International Poets»* (2022, видавництво *Literary Waves Publishing* у співпраці з польсько-британською організацією *PoEzja London*), в яку ввійшли поезії як українських письменників (Ольги Брагіної, Елли Євтушенко, Лесика Панасюка, Катерини Міхаліциної, Ігоря Мітрова, Любові Якимчук, Антона Полуніна, Галини Крук, Юлії Мусаковської), так й авторів з Польщі, Ізраїлю, Австралії, США, Великої Британії, Франції, які звертаються до гуманістичних цінностей та миру;
- *«In the Hour of War: Poems from Ukraine»* («У годину війни: вірші з України», упорядники – *Carolyn Forché, Ilya Kaminsky*, 2023), поезії в якій торкаються різних «темних» періодів української історії задля порівняння минулого досвіду України з російським імперіалізмом із сучасним.

Закордонні поетичні антології, присвячені українському досвіду війни, стають потужним інструментом крос-культурної комунікації. Завдяки перекладам українських поезій іншими мовами, читачі з різних країн отримують змогу не лише співпереживати, а й глибше розуміти історичний, ку-

льтурний та емоційний контекст подій в Україні. Вони створюють простір для діалогу між культурами, де поезія стає мовою солідарності, співчуття та взаємного пізнання. Участь іноземних авторів у цих проєктах поглиблює відчуття єдності у протистоянні насильству та імперським амбіціям росії. У результаті чого виникає така форма культурної взаємодії, яка, з одного боку, підтримує українську ідентичність, а з іншого – відкриває її світові.

З кожним днем кількість поетичних збірок, присвячених війні, невпинно зростає. Названі автори та їхні добірки, як і представлені антології, становлять лише незначну частину широкого і багатоголосого поетичного дискурсу, що формується у відповідь на російсько-українську війну. Війна не лише змінює світогляд, переосмислює пріоритети й руйнує звичне життя, але й вивільняє глибокі емоції, що особливо яскраво втілюються у творчості тих, хто тонко відчуває дійсність – поетів.

Сьогодні поетичне осмислення війни виходить далеко за межі друкованих збірок: сторінки соціальних мереж, блоги, онлайн-платформи, літературні майстерні й спільноти наповнені мілітарною поезією, що стає не лише способом фіксації реальності, а й засобом терапії, протесту та самоідентифікації. Поезія стає інструментом збереження й переосмислення національної пам’яті, формує спільне поле культурного опору, в якому слово перетворюється на зброю. Водночас війна стимулює розвиток кроскультурної ідентичності – у віршах з’являються елементи багатонаціонального досвіду, діалогів із західною культурою, а також нові форми солідарності. Тож сучасна мілітарна поезія не лише фіксує трагедію, а й активно творить нову культурну парадигму, в якій українська ідентичність набуває більшої глибини та стійкості.

Література:

1. Андрущенко В. Категорії української національної культури: філософсько-культурологічна рефлексія. *Вища освіта України.* 2023. № 2. С. 5-17. https://doi.org/10.32782/NPU-VOU.2023.2(89).01

2. Андрущенко В. Поняття культури: філософський дискурс на рубежі століть. *Вісник Інституту розвитку дитини. Сер.: Філософія, педагогіка, психологія.* 2014. Вип. 33. С. 5-9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2014_33_2

3. Антологія «Війна 2022»: світ побачать твори українських авторів, написані після 24 лютого. *Збруч.* URL: https://zbruc.eu/node/113530

4. Весна озброєна: поезія. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 304 с.

5. Війна 2022: щоденники, есеї, поезія / уклад. В. Рафеєнко. Львів: Видавництво Старого Лева, 2022. 440 с.

6. Маленко О. Риторика війни в сучасному українському поетичному дискурсі. *Український світ у наукових парадигмах : зб. наук. пр.* / Харків. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди ; Харків. іст.-філол. т-во ; [редкол.: О. О. Маленко (голов. ред.) та ін.]. Харків : ХІФТ, 2016. Вип. 3. С. 105–113.

7. Пастух Т. До нового канону української поезії. *Zbruc*. URL: https://zbruc.eu/node/117641

8. Пастух Т. Поезія в час війни (II). *Zbruc.* URL: https://zbruc.eu/node/112646

9. Поліщук Я. ARS MASACRAE, або Про те, чи є поезія на війні. *Слово і час.* 2016. № 7. С. 3-11. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/158353

10. Пухонська О. Літературна рефлексія війни: від афективної до раціональної. *Slavia Orientalis.* 2023. № 4. С. 799-814. DOI: 10.24425/slo.2023.148586

11. Урись Т. «Війна малює кров'ю акварелі»: Ліна Костенко про сучасну російсько-українську війну в антології «Війна 2022». *Динаміка української літератури і фольклористики та їх викладання у вищій школі* : Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю від дня народження доктора філологічних наук, професора кафедри української літератури Володимира Погребенника (Київ, 21 березня 2024 року), Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 90-94.

12. Урись Т. Вектори розвитку сучасної української літератури післявоєнного часу/ Післявоєнний світ: люди, проблеми, цінності: зб. Матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Київ, 15 квітня 2022 р. Київ: 7БЦ, 2022. 157 с. С. 61 – 65.

13. Урись Т. Дискурс війни у сучасній українській поезії. *Вісник освіти і науки.* 2023. № 5 (11). С. 246 – 259. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-5(11)-246-259

14. Урись Т. Жіночий голос у війні: поетична рефлексія. *Moderní aspekty vědy: XLVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie* / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. С. 268-282. https://doi.org/10.52058/47-2024

Оксана ПУХОНСЬКА, *доктор філологічних наук,*
доцент кафедри української мови і літератури
Національного університету «Острозька академія»,
провідний науковий співробітник Українського
державного університету імені Михайла Драгоманова

ВПЛИВ АКТУАЛЬНОЇ ВІЙНИ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ ТА КУЛЬТУРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ І НАЩАДКІВ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІҐРАНТІВ НА ЗАХОДІ: ЛІТЕРАТУРНІ КОНТЕКСТИ

Проблема ідентичності, попри численні наукові дослідження її сутності, залишається актуальною. В українському випадку саме вона визначає сутність доленосних історичних подій. Власне, актуальна війна є передусім боротьбою за ідентичність, за право наративізувати власну історичну пам'ять та обирати ті шляхи розвитку, які для українців є найбільш приро-

дними і оптимальними на цьому історичному етапі розвитку і функціювання держави.

Особливо гостро потреба переосмислення ідентичності постає в контексті тих геокультурних та політичних викликів, які спровокувала саме російсько-українська війна спочатку перманентно в 2014, в контексті анексії Криму та прихованої інвазії на Донбас, а згодом доволі інтенсивно у лютому 2022 після повномасштабного воєнного вторгнення на територію практично всієї України. Річ у тім, що, не зважаючи на територіальні та геополітичні претензії росії у цій війні, її справжня причина має значно глибші і складніші проблеми. Пов'язані вони, по-перше, із колоніальними амбіціями агресора, спрямованими на відновлення статусу гегемона над країнами, які до розпаду СРСР перебували у сфері безпосереднього впливу росії. Пострадянська роззосередженість та економічна стагнація створила ефемерний ефект того, що Україна *de facto* залишалася у силовому полі впливу рф. Однак, чим більше цей вплив послаблювався, тим агресивнішими ставали заяви російських політиків убік України. Особливо напруженими стосунки стали після перемоги Помаранчевої революції.

За перші двадцять років третього тисячоліття Україна пережила кілька хвиль суспільно-політичної турбулентності, які не лише сколихнули населення в її географічних межах, а й далеко поза ними. Першою хвилею стала Помаранчева революція 2004 року, яка після розпаду Радянського Союзу окреслила ментальні пріоритети українців, що все чіткіше розходилися з інтересами російської федерації. Для західного світу, який тривалий час асоціював східну Європу з росією, Україна набуває чітких правових, політичних та національних кордонів. Друга, значно потужніша хвиля пов'язана з Революцією гідності (2013–2014), в часі якої відбулося остаточне окреслення українських пріоритетів, а саме – збереження національних інтересів держави та утвердження європейського вектору її розвитку. Загроза втрати росією можливості реалізовувати свої інтереси в Україні та тримати її в перманентному статусі економічного, політичного та культурного васала спровокувала активні воєнні дії на Донбасі, чому передувала також незаконна анексія Криму. Третьою і найпотужнішою хвилею турбулентності стала повномасштабна війна рф проти України в лютому 2022 року. Саме цей етап війни, як не парадоксально, мав кілька доволі конструктивних впливів на рецепцію України та українців у світі. Однією із найвагоміших є зростання інтересу до специфіки української культури, ментальності та національної пам'яти у світлі тотальної переоцінки російських наративів щодо історії.

Вищезазначені події різною мірою, але досить помітно привернули увагу світової громадськості до України. Українська культура в контексті воєнних загроз ставала все більш репрезентативною у світі саме у своєму етнічному та національному виявах. Що особливо важливо – це те, що зростання інтересу до України привернуло увагу до національної пам'яті та української ідентичності іноземців, чиї предки тою чи тою мірою були пов'язані з Україною за етнічним походженням чи місцем проживання. В окремих випадках спостерігаємо процеси реанімації *постпам'яті* нащадками українських еміґрантів минулого століття. Особливо активно ці процеси розвиваються у сфері мистецтва, зокрема в літературі чи кіно. Оскільки причиною вимушеного виїзду українців у минулому столітті були в основному травматичні події історії, наратив постпам'яті, що його творять сучасники, натхнені черговими історичними успіхами України, оснований здебільшого на ревізії минулого болючого досвіду. У цьому контексті маємо справу з поколіннєвою потребою знати минуле свого роду, особливо те, що позначене найглибшими історичними травмами. Не дивно, але саме Друга світова війна для багатьох сучасних авторів стає точкою біфуркації у процесі відчитування і перечитування української історичної пам'яти. Йдеться і про ревізію дат, і про досвід заходу країни, який тривалий час був викреслений із радянських воєнних наративів, і про травми виселень, депортацій, репресій.

Дослідження таких тем наштовхує на логічні висновки про те, що незасвоєні уроки минулого, їх несвоєчасна вербалізація призвели до утворення репрезентативної прірви поміж живим досвідом історії і її академічною (ідеологічно зручною) версією. Тому ті тексти, які у фокусі дослідження є важливими з'єднувальними ланками, а ті проблеми, які вони порушують, дуже часто проливають світло на значення і суть актуальної російської війни. Річ у тім, що у світлі мемуаристичних відкриттів усе більше стає очевидним факт, що актуальна війна є наслідком непроговорених травм Другої світової, недооціненого значення українців у ній та витіснення із воєнних контекстів важливої теми національно-визвольної боротьби українців проти окупаційної політики радянської росії, нацистської Німеччини та Польщі, яка претендувала на ті території, що входили до складу Речі Посполитої до 1939 року.

Основну увагу цього дослідження зосереджено на літературі війни українських авторів (Владислав Івченко («Після 24-го», «Книга втрат і нестач», Валерія Суботіна («Полон»), Валерій Пузік («Мисливці за щастям», «З любов'ю, тато»), Катерина Бабкіна («Мам, пам'ятаєш?») та ін.) та пись-

менників зарубіжних, для яких російсько-українська війна стала приводом до відшукування родинної пам'яті, на підставі якої більш зрозумілою ставала власна тожсамість. Тексти зазначених авторів відображають як актуальний досвід травми, так і дають підстави через неї прочитувати непроговорений своєчасно травматичний досвід минулого. У цьому випадку літературна інтерпретація проблеми крос-культурної ідентичності основана на текстах американських письменниць Ерін Літтекен («Берегиня київських спогадів», «Утрачені дочки України», Меґан Баскі «Ще не вмерла Україна. Родинна історія заслання і повернення»), нідерландської авторки Лізи Веєди («Олександра. Українська родинна сага») та ін. Ці молоді письменниці представляють покоління молодих західних інтелектуалів, добре обізнаних у механізмах функціювання історії та в тому, яку роль і значення досвід минулого відіграє у житті сучасної людини-номада, людини-космополіта - так званого громадянина світу. І, як не парадоксально, але саме чітке усвідомлення власної ідентичності, а не іґнорування її впливу на особистість, дає можливість бути таким. Російсько-українська війна мотивує цих письменників шукати свої родові історії, заповнювати прогалини родових сценаріїв і таким чином повертати собі своє українство у світі, де воно донедавна не мало відповідного голосу.

Література

1. Бабкіна К. Мам, памятаєш? Вроцлав, 2022. 124 с.
2. Карут К. Почути травму. Розмови з провідними спеціалістами з теорії та лікування катастрофічних досвідів. / Пер.з англ. Катерини Диси. Електронна книга, Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2022. 496 с.
3. Киридон А. Простір пам'яті: інструменталізація поняття. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць,* 2013. С. 203-208.
4. Кісь О. Колективна пам'ять та історична травма: теоретичні рефлексії на тлі жіночих спогадів про Голодомор. *У пошуках власного голосу: Усна історія як теорія, метод та джерело:* зб. наук. ст./ за ред. Г. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен, Харків: ПП «ТОРГСІН ПЛЮС», 2010. С. 171-191.
5. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають./ пер. з англ. С. Шліпченко, Київ: Ніка-Центр, 2013.
6. Лисенко О. Примусова праця: поняття, явище, історичний контекст. *Війна. Окупація. Пам'ять: Примусові робітники з України в окупованій Європі.* / упор. Р. Пилявець, В. Яременко, Київ: НВЦ «Пріоритет», 2012. С. 15-20.
7. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. / пер. із фр. А. Рєпи, Київ: КЛІО, 2014.
8. Пастушенко Т. «В'їзд репатріантів до Києва заборонено…»: повоєнне життя колишніх остарбайтерів та військовополонених в Україні. Київ: Вид. Інституту історії України НАН України, 2011.

9. Снайдер Т. Становлення України. URL: https://www.youtube.com/watch?v=OZlgAYG0uec&list=PLe6NcH-LB5H2zezHOm0ii9LGd4gaEA38A&index=1

10. Солдатенко В. Історія і пам'ять: короткі суб'єктивні нотатки. *Національна та історична пам'ять. Українські остарбайтери: доля і пам'ять.* Вип. 9. Київ: ДП НВЦ «Пріоритети», 2013. С. 3-33.

11. Україна у Великій війні 1939-1945/ за ред. І. Юхновського, Київ: Елма, 2014.

12. Alexander J.C. Toward a Theory of Cultural Trauma. *Cultural Trauma and Collective Identity/* J.C. Alexander, R. Eyerman, and others. London, 2004, pp. 1-30.

13. Bate D. The Memory of Photography. *Photographies*. 2011. Vol. 3, Issue 2, p. 243-257.

14. Bennet J. Wnętrza, zewnętrza: trauma, afekt i sztuka. *Pamięć i afekty* / pod red. Z. Budrewicz, R. Sendyki, R. Nycza. Warszawa: Instytut badań literackich PAN, 2014, s. 145-180.

15. Blecker U. Наративи навколо війни: параполеміка, травма та етика в українських репрезентаціях війни на Донбасі. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*, Volume IX, No. 1, 2022, С. 17-37.

16. Demaria C., Lorusso A. M., Violi P., Saloul I., Spaces of memory. *International Journal of Heritage, Memory and Conflict (HMC)*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2022, 2, pp. 1–5.

17. Długosz P. Trauma wojenna ukraińskich uchodźców przebywających w Polsce. *Studia Polityczne,* 2022, tom 50, nr 4, ss. 15-44.

18. Ebert L. Trauma and allegory: truthfulness in fact and fiction. Making a private archive productive. *International Journal of Heritage, Memory and Conflict (HMC).* Amsterdam: Amsterdam University Press, 2022, pp.19-27.

19. Eisner S. P. Managing Generation Y. *Advanced Management Journal*, 2005. Vol. 70, pp. 4-15.

20. Felman Sh., Laub D., Testimony: Crises of Witnessing in Literature. *Psychoanalysis and History*. New York, 1992.

21. Freeman M. Rewriting the self: history, memory, narrative. London and New York: Routledge, 1993.

22. Geertz C. «From the Native's Point of View»: On the Nature of Anthropological Understanding. *Bulletin of the American Academy of Arts and Sciences*, 1974, vol. 28, no. 1, p. 26-45.

23. George M. A. Theoretical Understanding of Refugee Trauma. *Clinical Social Work Journal*, 2010. Vol. 38(4), pp. 379-387.

24. Giddens A. Modernity and Self-Identity. Self and Society in Late Modern Age. Cambridge: Polity Press 1991.

25. Gilmore L. Przypadki graniczne: trauma autoreprezentacja i prawne formy tożsamości. *Antologia studiów nad traumą*. Red. Tomasz Łysak, Kraków 2015, s. 359-375.

26. Goldgehn L. A. Generation Who, What, Y? What You Need to Know About Generation Y. *International Journal of Educational Advancement*. 2004, vol. 5, no.1, pp. 24-34.

27. Hirsh M. The Generation of Postmemory. *Poetics Today*, V. 29, Issue 1, 2008, p. 103-128.

28. Hunt N. C. Memory, War and Trauma. New York: Cambridge University Press 2010.

29. Interview LISA WEEDA over haar roman 'Aleksandra'. *URL:* https://www.youtube.com/watch?v=o1EPJCF7rzc&t=526s (7.11.2022).

30. Javanbacht A. Addressing war trauma in Ukrainian refugees before it is too late. *European Journal of Psychotraumatology*, 2022, VOL. 13(2). https://doi.org/10.1080/20008066.2022.2104009

31. Litteken E. Strażniczka wspomnień/ Tłum. z angielskiego Grzegorza Komerskiego, Warszawa: MUZA, 2022.

32. Luciuk L. A forgotten history, finally told. *URL:* https://www.theglobeandmail.com/arts/film/buried-history-of-ukrainian-famine-finally-told-in-film-bitterharvest/article34183392/?cmpid=rss1&click=sf_globe

33. Niederland W. G. Folgen der Verfolgung: Das Überlebenden-Syndrom, Seelenmord, Frankfurt am Main: Suhrkamp-Verlag, 1980.

34. Saunders M. Life-Writing, Cultural Memory, and Literary Studies. *Media and Cultural Memory. An International and Interdisciplinary Handbook.* Berlin-New York: Walder de Gruyter, 2008, pp. 321-331.

35. Vandenberghe D. «Aleksandra» by Lisa Weeda: Little People as Pawns in Politics. URL: https://www.the-low-countries.com/article/aleksandra-by-lisa-weeda-little-people-as-pawns-in-politics

36. Weeda L. *Aleksandra. Ukraińska saga* rodzinna. Warszawa: Grupa Wydawnicza Foksal, 2022.

Соломія ХОРОБ, *доктор філософії, доцент кафедри журналістики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, науковий співробітник Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ КОНТЕКСТ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА КУЛЬТУРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНИ

Роль медіа в умовах війни важко переоцінити. Інформація стає своєрідним інструментом, за допомогою якого можна доносити правду чи розповсюджувати фейкові дані, впливати на емоційний стан людини чи взагалі суспільства, маніпулювати, проводити інформаційно-психологічні операції або ж, навпаки, документувати, фіксувати важливі процеси в країні. Власне, медійний аспект чи не найбільш явно репрезентує зміну політичної чи культурної ідентичності та їх способів комунікації, адже поряд з інформа-

ційними та аналітичними жанрами журналістики публіцистичні матеріали фокусуються на інтерпретації, на рефлексії, «на осмисленні дійсності в площині авторського ідеалу» [1] тих чи тих проблем, тенденцій, явищ.

Під час війни суспільні трансформації відбуваються дуже інтенсивно, однак саме публіцистичні статті, колонки, блоги чи есеї, зважуючи на їх специфіку, найбільш точно фіксують і аналізують ці зміни. Корпус публіцистичних текстів – це по суті історія реакцій у суспільстві на ті чи інші події. Варто згадати хоча б дискусію за участю Миколи Хвильового 1925-1928 років, яка розпочалася як реакція на виступ іншого письменника. Відтак, все масштабувалося до великого загальноукраїнського обговорення впродовж декількох років про сутність та розвиток української літератури, і, зрештою, України. З більш сучасних прикладів (хоч і значно менших за значущістю) варто згадати нещодавню публікацію Павла Казаріна «Партія ухилянтів», яка викликала певний резонанс, адже зачепила доволі болючу і неприємну тему в українському суспільстві. Через специфіку цифрового споживання контенту, реакції на матеріал в основному залишаються в онлайн-просторі.

Звісно, що актуальність медійних матеріалів (залежно від жанру), досить короткострокова, але публіцистичні жанри у цьому контексті мають більш довгострокову дію. Тому зміни, які відбувалися впродовж 2014-2024 рр., у способі мислення, у культурній репрезентації, у міжнародній комунікації, важливо досліджувати і в медійному, зокрема публіцистичному аспекті.

Вибір публіцистів та їх матеріалів для дослідження обумовлений певними чинниками: авторитетністю, актуальністю, професійною спрямованістю, географічним розташуванням авторів, активним реагуванням на поточні події, сформованою і аргументованою авторською позицією.

По-перше, особливу увагу варто приділити військовим публіцистам, які знаходяться на службі у ЗСУ, однак продовжують займатися медійною діяльністю. Таких авторів не так багато, які можуть писати про війну не з позиції тилу, а як безпосередній учасник. Наприклад, Павло Казарін, який активно публікує свої колонки на сайті «Української правди» («Критерій перемоги», «Димова завіса. Що не так із російською культурою?», «Як припинити боятися та полюбити піксель», «Культурна дистанція прямого пострілу» тощо), а також має видану публіцистичну книгу «Дикий Захід Східної Європи» (перевидання 2022 р.). Особливістю його колумністики є те, що попри великий акцент на політичних та військових подіях, він часто аналізує їх крізь призму поняття культури. Сергій Жадан, основна діяль-

ність якого є літературно-художня творчість, також є колумністом у виданні «Deutsche Welle» і військовослужбовцем (зокрема, працює в інформаційному аспекті: започаткував мандрівне радіо «Хартія», в ефірі якого обговорюватимуть ситуацію на Сході України та настрої у війську, а також дискутуватимуть про розвиток культури в період війни. Важливим процесом дослідження стане порівняння матеріалів колумніста культурологічного спрямування, які описували поточні події в Україні до і після повномасштабного вторгнення.

По-друге, такі постаті, як Оксана Забужко чи Віталій Портников, – зразок публічних інтелектуалів, які дуже активно виступають у медійному просторі з осмисленням поточного стану подій. Оксана Забужко (як протилежність іншим відомим публіцистам) часто виступає на закордонних платформах, на яких і пояснює український контекст для зарубіжної авдиторії. Тому її праці (наприклад, есеїстична книга «Найдовша подорож» чи колонки «Україна не Сирія», «Лист про Європу, війну і втечу») можуть слугувати матеріалом для дослідження не так для українців, як про українців для західної публіки, тим самим фіксуючи зміни у крос-культурній комунікації. Віталій Портников, авторитетний політичний публіцист (з єврейською національною приналежністю), подає осмислення актуальних процесів з безліччю історичних, військових, політичних чи культурних паралелей між Україною та Ізраїлем (дискурси на «Збручі» «Судоми імперії», «Зручний Шевченко», «Українці мовчання» тощо).

По-третє, автори, які давно виїхали за кордон і тому мають уже іншу оптику бачення процесів, що відбуваються всередині країни. Публіцисти Василь Махно («У напрямку батьківщини», «Коріння, що вростає в землю та у повітря» тощо) і Таня Малярчук («Така нестерпна рідна чужина», «Жертва хоче знати», «Біжи, Абаді, біжи») тривалий час живуть за межами України, що впливає на формування їхнього типу мислення щодо тих чи тих проблем у їхніх матеріалах. Такі публікації розширюють способи інтерпретації різного роду тенденцій, а також відображають крос-культурні процеси.

По-четверте, важливо осмислити досвід публіцистів, які публічно перейшли з російської мови та українську та свідомо вибрали приналежність до української ідентичності. Одним з таких прикладів є Володимир Рафєєнко, український письменник, який дописував до видання «Deutsche Welle» («Вибрати Україну», «Як я почав писати українською» тощо). Безумовно, що про ці процеси багато писали впродовж 2022 року, але з позиції спостерігача чи дослідника такого явища, а про власний досвід зміни культурної

ідентичності (ще й до повномасштабного вторгнення) матеріалів обмаль, хоча в контексті теми дослідження – це цінний матеріал. Перелік публіцистів і критерії вибору протягом здійснення дослідження можуть доповнюватися чи навіть змінюватися.

Специфіку публіцистики як складного соціокультурного феномена досліджує науковиця Марія Титаренко [3]. Оскільки аналізоване явище є неоднозначним та подекуди суперечливим, стаття Ігоря Михайлина «Чи є публіцистика журналістикою?» є важливою працею у цьому контексті [1]. Хороб Соломія продовжує осмислення складного явища публіцистики у статті «Публіцистика: жанр літератури чи журналістики?» [5]. З історії поняття проведене ґрунтовне дослідження побутування головних ідей із памфлетів Миколи Хвильового в український публіцистичний простір України через публіцистику Юрія Шевельова, есеїстику Оксани Забужко, колонки Влада Троїцького, а також матеріали Євгена Глібовицького та Ярослава Грицака («Трансформація основних концепцій памфлетистики Миколи Хвильового в українському публіцистичному дискурсі» [6]. Тематичну специфіку дописів Тані Малярчук дослідниця проаналізувала у статті «Еміграційна проблематика у колумністиці Тані Малярчук (на матеріалі авторських колонок на «Deutsche Welle») [4]. Сучасну письменницьку публіцистику на прикладі виступів аналізує Н. Стебліна [2].

Отже, медійний, зокрема публіцистичний, аспект вивчення впливу російсько-української війни на культурну ідентичність потребує вивчення, а суміжні контексти – літературний, соціальний, психологічний – значно розширять та поглиблять дослідження означеної проблеми.

Література

1. Михайлин І. Чи є публіцистика журналістикою? *Універсум.* 2015. № 5-6. С. 27–29.

2. Стеблина Н. Сучасна українська письменницька публіцистика у варіанті виступів О. Забужко, Т. Прохаська, Ю. Андруховича: дис. канд. наук із соц. комунік. К., 2011. 192 с.

3. Титаренко М. Феномен публіцистики: проблема дефініцій. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*, 2007. Вип.30, С.41–50.

4. Хороб С. Еміграційна проблематика у колумністиці Тані Малярчук (на матеріалі авторських колонок на «Deutsche Welle»). *Молодий вчений. Спецвипуск - Журналістика*. №9.1 (85.1) 2020. С. 127-131.

5. Хороб С. Публіцистика: жанр літератури чи журналістики? *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*, Вип. 2 (54), 2019. С. 364-370.

6. Хороб С. Трансформація основних концепцій памфлетистики Миколи Хвильового в українському публіцистичному дискурсі. *Соціальні комунікації: теорія та практика*. Вип.1 №12, 2021. С. 63-72.

Дар'я БИБИК, *доктор філософії, доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи, старший науковий співробітник Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

ЗМІНА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ У ЧАСИ ВІЙНИ: СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР

З початком повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року українське суспільство зазнало безпрецедентних змін. Війна спричинила не лише гуманітарну й геополітичну кризу, а й глибоку переоцінку культурних цінностей, ідентичностей та соціальних практик. Трансформаційні зміни, що відбуваються у сфері культури, мають не лише мистецький чи інституційний характер – вони мають безпосередній соціальний вимір, який стосується впливу на суспільство, на взаємини між людьми, спільнотами й громадами, способи їх взаємодії, співпраці та підтримки, самоідентифікації, солідарності та згуртованості. Культура стає частиною щоденного життя, яка впливає на соціальні практики, норми, цінності, сприяє або перешкоджає солідарності, відповідальності, згуртованості, взаємодії та соціальній підтримці.

Соціальний вимір впливу російсько-української війни на українську культуру, культурну ідентичність особистості та розвиток міжкультурного діалогу проявляється через такі ключові зміни:

- колективна ідентичність: культура формує відчуття «хто ми», особливо в умовах кризи або війни,
- соціальна згуртованість: культурні практики (фестивалі, волонтерські акції, мовні ініціативи) об'єднують людей,
- громадська участь: через культуру люди залучаються до спільної дії, стають активними у громаді,
- відновлення довіри: спільні культурні ініціативи сприяють подоланню ізоляції, травм, відчуження,
- адаптація та інтеграція: для переселенців або українців за кордоном культура стає можливістю до адаптації у новому середовищі, зберігаючи водночас зв'язок із батьківщиною.

Культурна ідентичність та соціальні практики, що формуються під час війни, стають не лише засобом самоусвідомлення, а й потужним ресурсом відновлення спільнот. Вони відіграють ключову роль у консолідації суспільства та подоланні наслідків колективної травми.

Попри численні приклади солідарності та прикладного культурного активізму, важливо визнати, що недостатній рівень соціальної згуртованос-

ті в окремих громадах значною мірою ускладнює процес культурного відродження. У тих спільнотах й громадах, де відсутні сталі соціальні зв'язки, довіра між людьми, взаємна підтримка та готовність до співпраці, культурні практики не набувають системного характеру – вони залишаються фрагментарними, ізольованими або маргіналізованими. Особливо це стосується частини внутрішньо переміщених осіб або тимчасово переміщених людей за кордоном, які через соціальну роз'єднаність не мають можливості включитися в тривалі і стійкі процеси збереження й розвитку культурної ідентичності.

Соціальний вимір впливу війни – через посилення солідарності, самоорганізації, лідерства та відповідальності – є критично важливим чинником для того, щоб культура виконувала свою консолідуючу функцію. Там, де соціальні спільноти здатні об'єднуватися, де діють волонтерські ініціативи, культурні хаби, місцеві лідери й громадянське суспільство, відродження культурної ідентичності набуває ознак не лише символічного, а й функціонального ресурсу – для формування спільних цінностей, соціального зв'язку та відчуття приналежності.

Без підтримуючого соціального середовища – як локального, так і транслокального (у діаспорі, серед переселенців) – будь-які ініціативи з відновлення культури можуть залишитися короткочасними та не мати стійкого впливу. Натомість культура в умовах війни має потенціал бути не лише простором пам'яті, а й платформою для громадського відновлення, міжособистісної довіри, інтеграції та розширення міжкультурного діалогу. У цьому контексті саме соціальна згуртованість, взаємодія і соціальна підтримка стають передумовами довготривалого культурного розвитку та переосмислення української ідентичності у післявоєнному суспільстві.

Соціальна згуртованість як чинник підтримки й формування національної ідентичності

У часи війни саме горизонтальні зв'язки між людьми, які засновані на довірі, спільному досвіді та взаємній підтримці, створюють умови для культурного самовираження. У згуртованих громадах легше зберігати мову, передавати українські традиції, ініціювати культурні заходи та брати участь у волонтерських ініціативах. Така соціальна згуртованість формує соціокультурне середовище, в якому національні сенси відтворюються й оновлюються, забезпечуючи сталість ідентичності, зокрема в надзвичайних й кризових умовах.

Спільні дії національного єднання: соціальний вимір культурної ідентичності

На рівні повсякденного життя українці дедалі більше виявляють себе як частину спільної національної ідентичності – навіть ті, хто до війни не ототожнював себе з активною громадянською позицією чи національним культурним середовищем. Поштовхом до цього стали досвід спільної загрози, потреба у взаємній підтримці та прагнення зберегти власну культуру в умовах війни. Як результат, різко зросла кількість ініціатив, спрямованих на популяризацію української мови, традицій, символіки, культурної спадщини.

Ці процеси мають чіткий соціальний вимір: через підтримку одне одного, спільні заходи, волонтерські активності, ініціативи взаємодопомоги формується нова культура солідарності, заснована на довірі, емпатії та відповідальності. Такі соціальні практики не лише сприяють виживанню в умовах кризи – вони перетворюються на механізм формування оновленої культурної ідентичності, яка поєднує індивідуальний досвід з колективними цінностями.

Громадянська участь, неформальні об'єднання, локальні культурні події набувають значення як елементи культурного опору та самоусвідомлення. Люди починають ототожнювати себе не лише з територією, а з цінностями, спільною мовою, історією, пам'яттю, що актуалізуються у конкретних діях: організації благодійних ярмарків, мовних клубів, творчих ініціатив, підтримки військових чи внутрішньо переміщених осіб.

Таким чином, соціальна згуртованість стає ключовою умовою для збереження і розвитку культурної ідентичності в умовах війни. У свою чергу, спільні культурні практики зміцнюють почуття єдності, посилюють довіру в громадах і стають основою тривалих соціальних змін, необхідних для післявоєнного відновлення та подолання травм. У цьому – потенціал не лише для збереження культури, а й для формування нової якості українського суспільства.

Соціальна згуртованість як основа культурної ідентичності у воєнний період

У відповідь на виклики повномасштабної війни українське суспільство демонструє новий рівень солідарності, самоорганізації та взаємної підтримки, що трансформує соціальні практики та впливає на формування культурної ідентичності. Досвід колективної загрози та необхідності взаємодії сприяв тому, що навіть ті громадяни, які раніше не ототожнювали себе з національною спільнотою, почали активніше виявляти свою культурну приналежність через мову, традиції, символіку та спільні дії.

Цей процес має чіткий соціальний вимір: саме через практики взаємодії – допомогу переселенцям, участь у волонтерських, культурних, благодійних ініціативах – відбувається переосмислення цінностей і конструювання нової спільної ідентичності. Формується нова культура солідарності, в основі якої – довіра, громадянська активність і взаємна відповідальність.

Такі зміни не лише посилюють соціальну згуртованість усередині країни, а й сприяють створенню локальних осередків культурного життя, де ідентичність не просто декларується, а проживається щоденно – через мову, творчість, ритуали, символіку, спільну пам'ять. Відновлення культурної ідентичності в умовах війни таким чином набуває не символічного, а життєвого характеру, пов'язаного з досвідом єдності й підтримки.

У поєднанні з трансформаціями в публічному просторі, діаспорі та культурній дипломатії, цей соціальний вимір відіграє ключову роль у формуванні нової якості української культури як відкритої, активної та заснованої на спільних цінностях і діях.

Культурна ідентичність українців за кордоном: трансформація через досвід війни

Мільйони українців, які опинилися у вимушеній еміграції внаслідок повномасштабного вторгнення, опинилися перед викликом збереження культурної ідентичності в новому соціальному середовищі. Проте замість асиміляції у багатьох випадках спостерігається протилежна тенденція – посилення культурного самовираження, мобілізація спільнот і відкритий прояв національної ідентичності. У різних країнах активно створюються українські школи та освітні ініціативи, відбуваються фестивалі, мистецькі події, волонтерські акції, що стають не лише способом збереження культури, а й каналом для трансляції українських сенсів на міжнародному рівні.

Соціальний вимір цих змін відіграє ключову роль. Саме через взаємодію між людьми – у нових громадах, волонтерських організаціях, церковних і культурних центрах – формується мережа підтримки, спільна пам'ять, нові форми солідарності, що закріплюють ідентичність навіть за межами територіальної державності. Соціальні зв'язки між українцями за кордоном часто стають основою неформальної освіти, збереження мови, передачі традицій, адаптації дітей та формування нового типу активного громадянства – транснаціонального, але глибоко українського за суттю.

Крім того, війна активізувала нову хвилю культурної дипломатії, де приватні ініціативи, художні проєкти, участь у міжнародних форумах і мистецьких просторах виконують функцію представництва України як країни

з глибокою культурною історією та стійкою громадянською позицією. Таким чином, українська культура за кордоном більше не виступає елементом ностальгії, а набуває значення інструмента зовнішньої політики, діалогу, опору та символу незламності.

У цьому контексті соціальний вимір – здатність людей до самоорганізації, взаємної підтримки, спільної дії – стає основою позитивного культурного впливу української діаспори на світ, з одночасним укріпленням зв'язків із Батьківщиною та поглибленням національного самовизначення.

Мова і повсякденність як чинники культурної приналежності

Соціальне середовище активно реагує на мовне питання, трансформуючи його з індивідуального вибору на ознаку громадянської позиції. Українська мова дедалі більше сприймається не просто як засіб комунікації, а як ключовий маркер приналежності до української спільноти, символ спротиву та національного самоствердження в умовах війни. Цей процес відбувається одночасно у публічному просторі громад, у повсякденній комунікації та в цифровому середовищі – соціальних мережах, блогах, платформах відео- та аудіоконтенту.

Одночасно українська символіка, традиції, обряди, пісні, вишиванки перестають бути лише елементами приватної ідентичності й дедалі частіше набувають суспільного, об'єднувального значення. Їх використання стає формою публічної декларації – не лише про культурну приналежність, а й про підтримку України, солідарність із народом, відмову від колоніального спадку.

Через соціальний вимір ці процеси отримують підсилення і сталість:

- громади та соціальні ініціативи створюють середовище, в якому підтримується використання української мови, зберігаються традиції, формується культура пам'яті;
- культурні та волонтерські платформи транслюють важливість мови й символіки як складників спільної ідентичності;
- локальні лідери, освітяни, митці, громадські активісти відіграють роль каталізаторів цих змін, просуваючи українську культуру не лише як мистецтво, а як основу громадянської активності;
- інклюзивність і відкритість до діалогу дозволяють залучати ширші кола населення, в тому числі тих, хто раніше не ототожнював себе з українською культурною традицією;

Отже, трансформація мовного питання в суспільстві – це не лише культурна, а й глибоко соціальна зміна, яка свідчить про переосмислення ідентичності через взаємодію, підтримку, публічну позицію та спільні практики.

У соціальному вимірі війна стала каталізатором глибоких змін, що активізували процеси культурної рефлексії, самоусвідомлення та соціального оновлення. Культурна ідентичність українців сьогодні формується не лише в інституційних просторах – музеях, театрах чи освітніх закладах, – а насамперед через соціальні зв'язки, волонтерські та громадські ініціативи, мовну позицію, щоденні практики взаємодії та підтримки. Такий зсув свідчить про перетворення культури на простір спільної дії, солідарності та опору, що має безпосередній вплив на згуртованість суспільства в умовах війни.

Наступні етапи дослідження будуть присвячені аналізу соціальних практик як нових форм культурної спільності, а також оцінці впливу громадських ініціатив на трансформацію культурної ідентичності в різних соціальних контекстах – як всередині країни, так і в умовах вимушеної міграції.

У межах подальшого етапу передбачається проведення анкетного опитування на тему *«Культурний простір українців у час війни»*, що розроблене відповідно до цілей дослідження. Опитування охоплює ключові аспекти соціального виміру культурної ідентичності: – рівень підтримки та солідарності серед українців у нових соціальних умовах; – наявність ініціатив і участь у громадській або культурній діяльності; – згуртованість локальних і транслокальних громад; – способи збереження і прояву культурної ідентичності в повсякденному житті.

Зібрані емпіричні дані дозволять виявити соціальні механізми, які сприяють або перешкоджають культурному відродженню в умовах війни, зокрема серед внутрішньо переміщених осіб та українців за кордоном. Результати дослідження стануть підґрунтям для порівняльного аналізу та формування практичних рекомендацій щодо підтримки культурної ідентичності через розвиток соціальної згуртованості, солідарності й громадської активності.

Література

1. Грицак Я. Подолання минулого: глобальна історія України. К.: Yakaboo Publishing, 2021.

2. Портников В. Культура спротиву. Радіо Свобода, 2022.

3. Одарич О Соціальна відповідальність у часи війни. Центр стратегічних ініціатив, 2023.

4. Стратегії збереження ідентичності у кризових ситуаціях. *Журнал соціології*. 2023. №2.

5. Європейський інститут політики. *Звіт про українську діаспору під час війни*, 2023.

6. Український інститут. *Культурна дипломатія у воєнний період: можливості та виклики*. Київ, 2024.

7. Українське суспільство в умовах війни. 2022: колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д.

філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.

8. Савельчук І. Очікування та орієнтація на майбутнє: виклики під час війни для сучасної учнівської та студентської молоді. *Повоєнна Україна і Світ: філософський, правовий та гуманітарний дискурси.* Київ. 2022.

9. Савельчук І. Соціальні очікування молоді та їхній вплив на побудову успішного майбутнього. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звітної науково-практичної конференції*. Івано-Франківськ, 2023. С. 222–224.

10. Савельчук І. Соціальні очікування молоді: від теоретичного осмислення до практичного застосування у воєнний та післявоєнний період. *Social Work and Education.* 2022. Vol. 9(1). P. 113–121. DOI: https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.9 96.

11. Савельчук І. Стратегії адаптації молоді до повоєнного відновлення: перспективи та виклики. *Соціальна робота: реалії та перспективи : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 110-річчю Полт. нац. пед. ун-та імені В. Г. Короленка*. Полтава, 2024. С.128–131.

12. Бибик Д. Соціально-педагогічна робота в закладах освіти у воєнний та повоєнний період: механізми відновлення та згуртованості. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота».* 2025. 1(56), 27–31. https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.56.27-31

13. Бибик Д., Савельчук І. Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану. *Social Work and Education*. 2023. Vol.10. No.1. P. 7-16.

14. Куниця Т., Савельчук І., Гончар Л., Бибик Д., Амеліна В. Соціальні очікування учнівської молоді XXI століття: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 93 с.

15. Савельчук І. Перспективи соціального відновлення молоді у контексті сучасних викликів. *Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах*: *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23 листопада 2023 р.).* Івано-Франківськ: НАІР, 2023. С.235-239.

16. Амеліна В. Життєстійкість та соціальна підтримка молоді: значення впровадження нової послуги. *Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.*, м.Київ, 23 лист.2023 р. Івано-Франківськ : «НАІР», 2023. С. 12–15.

17. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. Психологічний супровід особистості в умовах війни: навч. посібник. - Київ.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2024. 260 с.

18. Krasnoshchok, I., Kravtsova, T., Zahorodnia , L., Kravchuk, O., & Savelchuk, I. Assessment of the Impact of Socio-Cultural Risks of Soft Skills Formation in Different Educational Environments for SDG'S. *Journal of Lifestyle and SDGs Review.* 2024. 4(2). https://doi.org/10.47172/2965-730X.SDGsReview.v4.n02.pe02164

19. Савельчук, І. Можливості впливу соціальної активності студентської молоді на успішність впровадження соціальних інновацій. *Актуальні питання у сучасній науці.* 2024. №7(25). С. 815-826. https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7(25)-815-826.

Тетяна НЕКІЗ, *доктор філософії, викладач кафедри теоретичної та консультативної психології, молодший науковий співробітник Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА КУЛЬТУРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН УКРАЇНЦІВ

Російсько-українська війна спричинила докорінні зміни у психологічному ландшафті українського суспільства, вплинувши на систему цінностей, емоційний стан, соціальну активність та потребу в психологічній підтримці. Невизначеність та непередбачуваність, властиві воєнному часу, створюють значно напруженіше середовище, що потенційно сприяє зростанню кількості пацієнтів із психологічними розладами [1].

Професор О. Чабан, очільник Інституту психічного здоров'я Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця (м. Київ), наголошував на особливій значущості психогенних розладів в умовах бойових дій. Їхня здатність до масового виникнення диктує нагальну потребу в оперативній оцінці стану постраждалих, прогнозуванні подальших порушень та негайному застосуванні всіх доступних (в екстремальних обставинах) корекційних та лікувальних заходів.

Згідно з прогнозами Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), до 22% осіб, які пережили війну або конфлікт протягом останнього десятиліття, стикнуться з такими станами, як депресія, тривожні розлади, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), біполярний розлад чи шизофренія. За оцінками, миттєва поширеність психічних розладів серед населення, ураженого конфліктом, становить 13% для легких форм та 4% для помірних форм депресії, тривоги та ПТСР. Приблизно 5% страждатимуть від тяжких розладів (включно з шизофренією, біполярним розладом, тяжкою депресією, сильною тривогою та тяжким ПТСР). Кожен 11-й житель (9%), який перебував у зоні конфлікту протягом останніх 10 років, імовірно, матиме помірний або тяжкий психічний розлад. Прямий вплив війни є руйнівною подією, що залишає довготривалий відбиток на психічному благополуччі, спричиняючи психологічні травми та розлади, такі як ПТСР, депресія, тривога та загальне страждання як у дорослих, так і у дітей.

Емоційні наслідки війни можуть бути спричинені не лише безпосередньою участю, а й опосередкованими джерелами, наприклад, переглядом воєнних подій через телевізійні чи соціальні медіа. Виходячи з теорії опо-

середкованого впливу, навіть ті, хто переймається війною, але проживає поза зоною активних бойових дій, можуть відчувати негативні наслідки для свого психічного здоров'я. Зміни у суспільній структурі під час конфліктів часто призводять до руйнування існуючих захисних механізмів, що може провокувати депресивні та тривожні стани. Втрата відчуття ідентичності без можливості до неї підготуватися також здатна спричинити депресію та тривогу. Війна в Україні є унікальним історичним прецедентом, оскільки про неї майже безперервно повідомляють медіа, а драматичні кадри доступні практично кожному, хто має доступ до інтернету та телебачення. Страх і невідомість, породжені війною, матимуть, імовірно, довгостроковий вплив на психічне здоров'я як українців, так і мешканців інших куточків світу – як безпосередніх учасників конфлікту, так і сторонніх спостерігачів [4].

Аналіз анкетних даних, отриманих під час проведення попереднього опитування, дозволяє виділити ключові тенденції цих трансформацій: *вплив на систему цінностей* (переважна більшість респондентів зазначає, що війна сильно та докорінно змінила систему цінностей українського суспільства та їх особисті пріоритети); *підвищення цінності життя* («ракети показали, як життя може легко обірватися в любий момент», «більше цінувати час проведений з близькими»); *зростання патріотизму та єдності* (багато хто відзначив посилення патріотизму, єдності, відповідальності та волонтерства, а також «підвищення свідомості як громадянина» та «загального рівня патріотизму»); *зміна ставлення до родини та рідного дому* («змінила ставлення до родини, рідної домівки»); *актуалізація цінності свободи та незалежності* («зросла цінність свободи, незалежності та людського життя»); *переоцінка матеріальних благ* (матеріальні блага втратили пріоритет перед безпекою та гідністю); *життя «тут і зараз»* («більше люди живуть думаючи про життя зараз, а не колись потім»); *суперечливі зміни* (деякі респонденти відзначили, що хоча одні стали цінувати життя та проявляти згуртованість, інші, навпаки, знецінюють життя та втрачають почуття єдності через розбіжності у поглядах); *зростання патріотизму* (щодо зростання патріотизму в оточенні, думки респондентів розділилися, більшість опитаних все ж відчувають зростання патріотизму, хоча у половини з них воно є незначним).

Аналіз множинного вибору показує наступні пріоритети цінностей: найбільше осіб обрали варіант «родина» та «безпека» – 67% респондентів. Такі цінності, як «незалежність країни» та «взаємодопомога», – 31% респондентів. Одна особа зазначила, що для неї «нічого не змінилося». Це сві-

дчить про безумовний пріоритет родинних зв'язків та базових потреб у безпеці, а також про усвідомлення важливості незалежності та взаємопідтримки.

Респонденти найчастіше переживають такі емоційні стани: тривога, безсилля, надія, гнів, відчуття єдності, піднесення духу. Також були згадані «сум, жалість, співчуття» (1 респондент), «нерозуміння чи вийде у майбутньому зробити так як запланувала» (1 респондент) та «байдужий до війни» (1 респондент). Це відображає складну палітру емоцій, де поряд з негативними переживаннями, такими, як тривога та безсилля, присутня надія та почуття єдності.

Переважна більшість українців відчули зміни у своєму психоемоційному стані, при цьому значна частина змогла адаптуватися до нових умов. Війна по-різному вплинула на соціальну активність учасників: частина людей обмежила контакти, тоді як інші, навпаки, стали більш відкритими до спілкування та підтримки. Серед досліджуваних виявляється тенденція до потреби у психологічній підтримці, хоча не всі готові чи мають можливість звертатися до фахівців.

Найбільш ефективними способами подолання стресу, на думку опитуваних, є спілкування з рідними, фізична активність, медитація/ психологічні практики, робота/волонтерство, хобі, хатні справи, читання книг тощо. Пріоритет спілкування з близькими свідчить про важливість соціальної підтримки та зв'язків у період кризи.

Міжнародний досвід військових конфліктів підтверджує, що своєчасна психологічна інтервенція значно зменшує рівень психопатологій серед потерпілих. Це особливо критично для молоді, оскільки даний життєвий етап є визначальним для особистісного розвитку та формування соціальних ролей. Відсутність адекватної психологічної підтримки в цей період може спричинити тривалі негативні наслідки для здоров'я, соціалізації та професійної реалізації. Вивчення ефективності психологічних втручань є ключовим для створення цільових програм підтримки молодих людей, що запобігатимуть розвитку серйозних психічних розладів та сприятимуть їхній реінтеграції після конфлікту [2].

Сучасні дослідження акцентують на необхідності комплексного підходу до психологічної реабілітації молоді, що включає як терапію, так і психоосвітні програми. Останні мають розвивати навички саморегуляції, емоційної гнучкості та стресостійкості – важливі інструменти для підвищення резилієнтності та запобігання довгостроковим наслідкам воєнного стресу.

Отже, фокус має бути не лише на індивідуальній терапії, а й на ширшому спектрі соціальних заходів для зміцнення психічного здоров'я [3].

В підсумку, учасники опитування відповіли на запитання про перспективи психологічного відновлення українського суспільства. Оцінки перспектив різняться, але більшість сходяться на думці, що це буде довгий і складний процес, який потребуватиме років, а можливо, й поколінь для повного відновлення. Водночас, присутній оптимізм, пов'язаний зі зростанням свідомості молоді, популяризацією ментального здоров'я та розвитком психологічної служби в Україні. Підкреслюється важливість підтримки держави та суспільства, реабілітаційних програм та адаптації військових до цивільного життя. Деякі респонденти висловлюють думку, що суспільство стане «більш адекватним та повним сил для нових позитивних змін».

Відповіді респондентів на відкрите питання вказують на складні та неоднозначні зміни у міжкультурній комунікації. Частина досліджуваних помітила, що «війна сприяла більшій толерантності та єдності в українському суспільстві. Люди стали менше зважати на мовні чи релігійні відмінності, а більше цінувати спільні зусилля в боротьбі за свободу». Також відзначається, що «не всі стали більш емпатійними». Проявляється «цікавість до іншої релігії або мови, етнічних культурних цінностей». Найбільш очевидною зміною є «агресія, наприклад, до російськомовного населення» та «більш негативно та з долею ненависті» ставлення до російської мови та музики. Деякі вважають «абсолютно правильним "викорінювати"» прибічників московського патріархату або російськомовних українців. Почалися «суперечки з приводу вживання російського контенту і мови». За межами України зросла підтримка українців, але «водночас інколи виникали упередження щодо росіян». Варто зауважити, що деякі респонденти не помітили значних змін або зазначили, що ставлення «різниться по відношенню до однієї і тієї ж мови чи етнічної групи в залежності від ситуації і людей». Ці дані свідчать про те, що з одного боку, відбувається консолідація навколо спільних цінностей та зростання внутрішньої толерантності у боротьбі за незалежність, з іншого – посилюється відторгнення всього, що асоціюється з агресором, що може створювати нові виклики для внутрішнього та зовнішнього міжкультурного діалогу.

Аналіз анкетних даних чітко демонструє, що російсько-українська війна є каталізатором глибоких трансформацій у культурній ідентичності та психологічному стані українського суспільства. Війна докорінно змінила ціннісні орієнтири українців, висунувши на перший план цінність життя, родини, незалежності, безпеки та взаємодопомоги. Це свідчить про перео-

рієнтацію від матеріальних благ до екзистенційних та соціальних пріоритетів. Більшість респондентів підтверджують зростання патріотичних настроїв та почуття єдності, хоча і з різною інтенсивністю. Це є важливою основою для національної консолідації.

Українці переживають широкий спектр емоцій, домінантними серед яких є тривога, безсилля та надія. Значна частина суспільства відчуває підвищений рівень стресу, хоча й демонструє високу здатність до адаптації. Дані свідчать про значну, хоча й не завжди реалізовану, потребу у психологічній допомозі, що вказує на необхідність розширення доступу до кваліфікованої психологічної підтримки. Виявляються амбівалентні зміни у кроскультурній комунікації. Суспільство усвідомлює, що психологічне відновлення буде тривалим і потребуватиме значних зусиль, включаючи державні програми, підтримку ментального здоров'я та адаптацію різних груп населення.

Вище зазначене підкреслює нагальну потребу у розробці та впровадженні комплексних програм психологічної реабілітації, підтримки ветеранів, розвитку психологічної служби, а також стратегій для формування конструктивного міжкультурного діалогу, який враховуватиме як потребу у національній консолідації, так і виклики, пов'язані з травмами війни та зміною ставлення до певних культурних груп.

Література

1. Ben-Ezra M., Mor-Ben-Ishai S., Hamama-Raz Y., Bachem R., Leshem E. & Levin Y. The association between negative war-related beliefs and probable PTSD and complex PTSD among Ukrainians during the 2022 Russian invasion. *Psychiatry research*, 2024. Vol. 339, 116051. *https://doi.org/10.1016/j.psychres.2024.116051*

2. Hodes M. Thinking about young refugees' mental health following the Russian invasion of Ukraine in 2022. *Clinical child psychology and psychiatry*, 2023. Vol. 28(1), pp. 3–14. *https://doi.org/10.1177/13591045221125639*

3. Sodolevska V. Вплив війни на психічне здоров'я молоді: роль резилієнсу та психологічних інтервенцій. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2024. Vol. 9(3). https://doi.org/10.26766/pmgp.v9i3.532

4. Wang S., Barrett E., Hicks M. H., Martsenkovskyi D., Holovanova I., Marchak O., Ishchenko, L., Haque, U., & Fiedler, N. Associations between mental health symptoms, trauma, quality of life and coping in adults living in Ukraine: A cross-sectional study a year after the 2022 Russian invasion. *Psychiatry research*. 2024. Vol. 339, 116056. *https://doi.org/10.1016/j.psychres.2024.116056*

Світлана ПРОЦЬКА, *доктор філософії, доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики, старший науковий співробітник Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

КРОС-КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ЯК СКЛАДОВА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У сучасному глобалізованому світі вища освіта виступає не лише засобом передачі знань, а й платформою для взаємодії культур, мов і цінностей. Крос-культурна комунікація є важливим механізмом створення відкритого освітнього простору, сприяє розвитку толерантності, міжетнічного порозуміння та формуванню глобального громадянина. У контексті євроінтеграційних прагнень України питання міжкультурної взаємодії у вищій школі набуває особливої актуальності.

Поняття «крос-культурна комунікація» розглядаємо як «процес обміну інформацією між представниками різних культур, який включає не лише мовний аспект, але й розуміння ментальних, поведінкових, етичних та освітніх відмінностей. Це складний процес, що вимагає розуміння та адаптації до культурних особливостей співрозмовника для досягнення ефективної взаємодії» [1].

Зазначимо, що крос-культурна комунікація – це потужний фактор для розвитку толерантності та відкритості у сучасній Україні. Основними її складовими є:

1) мовна комунікація – знання іноземної мови і розуміння культурних особливостей її використання;

2) невербальна комунікація – вивчення мови жестів, виразів обличчя, просторових стосунків та інших невербальних сигналів;

3) культурний контекст – розуміння соціальних норм, традицій, цінностей і звичаїв, що впливають на поведінку людини.

Вважаємо, що вища освіта формує новий рівень міжнародної взаємодії й культури спілкування, а тому крос-культурна комунікація постає інструментом налагодження взаєморозуміння між представниками різних національностей і чинником формування міжнародного іміджу української освіти в цілому.

Розглянемо крос-культурну комунікацію в контексті освітньої політики України. Так, у 2005 р. відбулося приєднання системи вищої освіти України до Болонського процесу. У 2014 р. – ухвалення нового Закону України «Про вищу освіту». Після 2014 року Україна активізувала свої зусилля

щодо інтеграції до єосвітнього простору, зокрема в рамках Болонського процесу. Одним із важливих викликів у цьому процесі стало забезпечення ефективної міжкультурної взаємодії в університетах. За даними Міністерства освіти і науки України (МОН) кількість іноземних студентів в Україні щороку зростає, і це створює потребу в:

- розробці курсів з міжкультурної компетентності;
- професійному розвитку викладачів у сфері комунікативної чутливості;
- адаптації навчальних програм з урахуванням культурного розмаїття.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні акцентується на важливості інтернаціоналізації як ключового пріоритету. Міжнародне співробітництво, розвиток академічної мобільності, мовна підготовка студентів і викладачів, а також культурна інтеграція іноземних здобувачів освіти є складовими політики, орієнтованої на підвищення якості освіти.

МОН реалізує низку ініціатив щодо інтеграції українських закладів вищої освіти (ЗВО) в Європейський простір вищої освіти (ЕНЕА), що вимагає формування сприятливого міжкультурного середовища в університетах.

Отже, освітня політика України визнає пріоритетність інтернаціоналізації освіти. Крос-культурна комунікація в цьому контексті виконує кілька функцій:

- інтеграційна – сприяє включенню іноземних студентів до академічного середовища;
- соціалізаційна – формує толерантність, відкритість та повагу до інших культур;
- репутаційна – покращує імідж української освіти у світі.

Відповідно зростає значення крос-культурної комунікації у вищій освіті, а саме: міжкультурна компетентність як ключова навичка для адаптації у глобальному світі; глобальний ринок праці як підготовка студентів до міжнародних кар'єрних викликів; міжнародне співробітництво як зміцнення мереж академічної мобільності та обміну.

У сфері вищої освіти крос-культурна комунікація проявляється через академічну мобільність, спільні дослідницькі проєкти, навчання іноземних студентів, участь у міжнародних освітніх програмах (наприклад, Erasmus+). Методологічною основою дослідження стали принципи гуманізму, діалогу культур, міждисциплінарного підходу.

Отже, крос-культурна комунікація – це не лише аспект академічної взаємодії, а й стратегічний компонент освітньої політики України. Її ефективне впровадження сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських університетів, формуванню міжкультурної компетентності студентів і розбудові міжнародного партнерства. Крос-культурна комунікація є ключовим компонентом модернізації вищої освіти України та її інтеграції в глобальний освітній простір. Формування міжкультурної компетентності студентів і викладачів повинно стати пріоритетом державної освітньої політики. Ефективне впровадження крос-культурного компоненту у вищій школі сприятиме не лише академічному успіху, але й розвиткові відкритого, толерантного суспільства.

Література

1. Гудкова Т. Крос-культурна комунікація: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2021.
2. Гуревич Р. Крос-культурна комунікація: соціокультурні засади та освітній контекст. Харків: Право, 2020.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки. *Офіційний сайт МОН України.* 2021. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf
4. Програма ЄС Erasmus+: напрямки розвитку та вплив на інтернаціоналізацію освіти в Україні. *Офіційний сайт МОН України.* 2024. URL: https://erasmus-plus.ec.europa.eu/erasmus-programme-guide

Єгор МІНЕНКО, *доктор філософії,*
молодший науковий співробітник
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНОГО ТА ІДЕНТИФІКАЦІЙНОГО ОПОРУ

Інформаційна безпека в сучасному суспільстві дедалі більше усвідомлюється як багатоаспектне явище, що виходить за межі суто технологічного або кібернетичного контексту. Вона постає як складна соціокультурна, політична та ціннісна система захисту, спрямована на збереження як матеріальних, так і символічних засад національного буття. Особливої гостроти це питання набуває в умовах гібридної війни, де інформаційно-психологічний вплив виступає ключовим інструментом ураження.

Український випадок демонструє виняткову роль інформаційної безпеки в захисті національної ідентичності. З 2014 року російська федерація провадить системну інформаційну агресію, що охоплює як зовнішній вимір (через міжнародні медіа та дипломатичні платформи), так і внутрішній (з використанням агентів впливу, локальних медіа, фінансованих із-за кордону). Метою цих дій є підрив легітимності української держави, поширення деструктивних наративів та інтеграція концептів «русского міра» у свідомість громадян.

У відповідь на зростаючі загрози держава здійснює послідовну політику зі зміцнення інформаційного суверенітету. Створення Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, посилення кіберзахисту, законодавчі ініціативи у сфері інформаційної безпеки та підтримка проєктів з медіаграмотності є проявами багатовекторного підходу.

Значну роль у цьому процесі відіграють незалежні громадські ініціативи, зокрема такі як *StopFake* чи *VoxCheck*, які здійснюють оперативний фактчекінг і розвінчують фейки. Як стверджує Т. Барановська, підвищення критичної обізнаності громадян є ефективним запобіжником проти інфільтрації ворожих інформаційних впливів [1].

Особливу увагу слід приділяти формуванню внутрішнього інформаційного наративу, який відображає українські цінності, культурну тяглість і європейську ідентичність. У цьому контексті важливим є партнерство між державними інституціями та громадянським суспільством. Кампанії на кшталт «Єдині новини», ініційовані Міністерством культури та інформа-

ційної політики (нині – Міністерство культури та стратегічних комунікацій України), не лише інформують, а й консолідують населення навколо спільних цілей. Водночас українські медіа переорієнтовуються на виконання місії культурного спротиву, стаючи суб'єктами змістовного наповнення національного інформаційного простору.

Вплив війни на культуру та національну ідентичність

Повномасштабна війна, розв'язана Росією проти України, спричинила безпрецедентні зрушення у структурі культурної самоідентифікації українського суспільства. Війна стала не лише трагедією, але й каталізатором трансформацій, які активували глибинні процеси переосмислення національної ідентичності.

Ці зміни відбуваються на перетині культурного болю і символічного відродження. Війна формує нові емоційні горизонти – страх, гнів, втрату, але й водночас надію, згуртованість і гордість. Потреба в культурному осмисленні досвіду війни зумовила зростання інтересу до власної традиції, мови, мистецької спадщини. У цьому контексті культура перестає бути маргінальним елементом – вона набуває функцій терапевтичного і мобілізаційного ресурсу.

Поширеним проявом цих змін стала масова відмова від продуктів російської культури. Йдеться не лише про політичний бойкот, а про глибоку внутрішню потребу звільнитися від чужих ідеологем.

Як слушно підкреслює О. Гриценко, деколонізація української культури – це не лише процес очищення, але й повернення до витоків, приглушених колоніальним досвідом. Таким чином, відмова від російського – це не лише розрив із джерелом загрози, а й повернення до власних цінностей [2].

Особливу роль у цих процесах відіграє літературне поле, де війна стає не темою, а досвідом. Сучасні письменники виконують не тільки художню, а й моральну функцію: їхня творчість фіксує трагедію, волонтерство, героїзм і внутрішню міграцію. У музиці та образотворчому мистецтві спостерігається поява нових національних символів – гасел, образів, естетичних кодів спротиву. Культурний наратив зміщується в бік чіткої ідентифікації «свого» та «чужого».

Водночас суттєво змінюється медіапростір, який відіграє роль не просто ретранслятора подій, а архітектора нового ідеологічного ландшафту. У публіцистиці утверджується ціннісна рамка, в якій війна осмислюється як боротьба за свободу, гідність і правду. Медіа дедалі частіше відмовляються від «нейтральності» як форми релятивізму, натомість активно конструюють

дискурс національного спротиву. Це є показником переходу до етичного типу комунікації, в основі якого – емансипована нація з правом на свій голос.

Процеси деколонізації поширюються і на інституційний рівень: очищуються бібліотеки, змінюються освітні програми, відбувається символічне оновлення урбаністичного середовища. Всі ці заходи спрямовані на формування культурного простору, позбавленого імперських рудиментів. Таким чином, відмова від російського культурного продукту перетворюється на чинник, що впливає не лише на індивідуальну самоідентифікацію, а й на архітектоніку національної культури загалом.

Культура, отже, виступає не лише дзеркалом епохи, а її конструктором. Вона формує нову українську ідентичність, засновану на досвіді спротиву, пам'яті та свободи. Це не спонтанний процес, а цілеспрямоване оновлення символічного порядку, який визначатиме майбутнє країни.

У контексті масштабної дерадянізації та деколонізації культурного простору Україна активізувала діалог із країнами Заходу, який набуває системного та інституалізованого характеру. Польща, Литва, Чехія, Німеччина, США та інші партнери стали не лише донорами гуманітарної допомоги, а й повноцінними учасниками культурної співпраці.

Українські митці, музиканти, драматурги, письменники дедалі частіше виступають на престижних міжнародних платформах – бієнале, фестивалях, симпозіумах. Їхні голоси репрезентують не лише естетичний вимір, а й наратив спротиву, гідності, європейського вибору. Ця культурна присутність посилює визнання України в глобальному контексті як суб'єкта, що пропонує ціннісний і символічний внесок у сучасну європейську цивілізацію.

Підтримка з боку світової спільноти має не лише матеріальний, а й символічний вимір. Публічне визнання українського спротиву, демонстрації солідарності, масштабне поширення українських символів на заходах у Парижі, Берліні, Нью-Йорку посилюють ідентифікаційний потенціал всередині країни. Особливо чутливо це сприймається молоддю, яка формує нову генерацію українців, інтегрованих у глобальний демократичний простір [3].

У такій динаміці суттєво зростає роль культурної дипломатії, яка виконує функцію м'якої сили, здатної впливати на громадську думку, змінювати уявлення про Україну як країну, що транслює сучасні сенси. Митці, інтелектуали, спортсмени стають амбасадорами України в світі, доносячи складну правду війни разом із потужним культурним меседжем.

Цей процес є важливою частиною стратегії формування нової української ідентичності: відкритої, відповідальної, європейсько зорієнтованої. Зовнішня підтримка й міжнародне визнання інтегруються у внутрішній процес самоусвідомлення, зміцнюючи колективну гідність і формуючи передумови для стабільного культурного самоствердження.

Повномасштабна російсько-українська війна стала потужним каталізатором трансформацій в інформаційному та культурному просторі України. Суспільство виявило високий рівень адаптивності до нових викликів, сформувавши ефективні механізми інформаційного спротиву, активізувавши деколонізаційні процеси в культурі та переосмисливши власну національну ідентичність. Зміцнення інформаційної безпеки виявилося критично важливим не лише як елемент оборонної стратегії, а й як чинник формування єдиного національного наративу, здатного консолідувати суспільство в умовах екзистенційної загрози.

Рекомендовано посилити координацію між державними інституціями, громадянським суспільством, медіа та закладами освіти задля розбудови цілісної інформаційної політики, орієнтованої на захист культурної ідентичності. Варто розширити державні та муніципальні програми з підтримки україномовного контенту, медіаграмотності, міжнародної культурної дипломатії, а також включити питання ідентичності до навчальних програм.

Література

1. Запорожець С. Інформаційна безпека України в умовах гібридної війни. *Проблеми створення, випробування, застосування та експлуатації складних інформаційних систем*. 2019. №. 17. С. 52–63. URL: https://doi.org/10.46972/2076-1546.2019.17.05

2. Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище. – Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України; Інститут культурології НАМ України, 2019. 320 с.

3. Руднєва А., Мальована Ю., Арсенюк М. Культурна дипломатія як інструмент формування іміджу України. *Регіональні студії*. 2024. № 37. С. 63–67. URL: https://doi.org/10.32782/2663-6170/2024.37.11

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

І. Висновки:

1. Російсько-українська війна – війна за право на власну ідентичність. В основі агресії росії проти України лежить не лише прагнення територіального контролю, а й спроба знищення української національної ідентичності як окремої, самобутньої й незалежної. Саме боротьба за збереження й утвердження історичної пам'яті, мови, культури, політичної суб'єктності є ключовою сутністю сучасного спротиву.

2. Культура та медіа стали інструментами опору й самоусвідомлення, активізувавши процеси деколонізації, символічного оновлення та формування нового національного наративу. Відмова від російського культурного продукту набула екзистенційного та мобілізаційного значення.

3. Війна стимулювала культурну дипломатію та міжнародне визнання України, перетворивши українських митців, інтелектуалів і журналістів на провідників цінностей свободи, гідності та європейської ідентичності у глобальному просторі.

4. Культура є засом спротиву та захисту ідентичності, під час російсько-української війни вона виконує не лише естетичну чи пізнавальну функцію, а й стає формою психологічного, символічного та ідентифікаційного опору, зміцнює національну самосвідомість і формує уявлення про спільне «Я» в умовах екзистенційної загрози.

5. Література на тему війни є своєрідною колективною терапією і свідченням доби. Вона стала масовим феноменом, що не лише фіксує індивідуальні й колективні переживання, а й виступає інструментом формування історичної пам'яті та подолання травматичного досвіду, формує нову культурну парадигму, вільну від радянських наративів і міфів про «братні народи». Українська і закордонна література, що реагує на війну, слугує потужним інструментом повернення до витоків, ревізії родинної історії та усвідомлення українського коріння. Це явище особливо помітне серед нащадків українських емігрантів, для яких актуальні події стали поштовхом до ідентифікаційного самовизначення.

6. Перекладена українська література та закордонні антології про війну створюють простір для глобального діалогу, сприяють розумінню українського досвіду й підтримують міжнародну солідарність, посилюючи крос-культурну комунікацію та визнання української ідентичності у світі.

7. Публіцистика під час війни виконує роль суспільного дзеркала, фіксуючи та інтерпретуючи глибокі трансформації у свідомості, політич-

ній та культурній ідентичності українського суспільства, надаючи можливість осмислення дійсності в режимі реального часу.

8. Авторські тексти українських публіцистів набувають особливого значення, оскільки в них поєднано особистий досвід, аналітику і рефлексію. Медіа формує культурну комунікацію в Україні та за її межами, а тому є не лише каналом передачі інформації, а й чинником впливу на національну свідомість, міжнародну репрезентацію та крос-культурний діалог.

9. Соціальна згуртованість є ключовим чинником збереження культурної ідентичності під час війни. У кризових умовах вона активізує механізми солідарності, довіри, взаємодопомоги та громадянської участі, формуючи нову якість суспільства. Культурна ідентичність дедалі частіше формується через повсякденні соціальні практики**.** Волонтерство, мовні ініціативи, локальні культурні події, символіка й цифрова комунікація стали головними просторами самоідентифікації та опору.

10. Війна спричинила глибокі трансформації у психоемоційному стані українського суспільства, включаючи зміну ціннісних орієнтирів, зростання тривожності, амбівалентні емоційні реакції та підвищену потребу у психологічній підтримці, особливо серед молоді. Психічне здоров'я стало критичним аспектом національної безпеки та стійкості, оскільки значна частина населення демонструє симптоми стресу, ПТСР, тривоги й депресії, а масштаби травматичного досвіду охоплюють як безпосередніх учасників бойових дій, так і цивільне населення.

11. Війна посилила як внутрішню солідарність, так і напруження в міжкультурних комунікаціях, що вимагає обережного балансування між національною консолідацією та збереженням толерантності й відкритості у багатокультурному суспільстві.

12. Крос-культурна комунікація стала невід'ємною частиною модернізації української вищої освіти, сприяючи інтеграції в європейський простір вищої освіти, формуванню міжкультурної компетентності та академічної мобільності.

13. Наявні виклики, зокрема нестача підготовки викладачів, відсутність міжкультурних модулів у навчальних програмах та фрагментарна підтримка іноземних студентів, обмежують потенціал міжкультурного обміну, що потребує комплексного підходу в освітній політиці. Ефективна міжкультурна взаємодія в університетах забезпечує толерантне, інклюзивне та репутаційно привабливе середовище, що є ключовим для залучення іноземних студентів і підвищення міжнародного авторитету українських ЗВО.

14. Інформаційна безпека є ключовим елементом національного суверенітету, що охоплює не лише технічний, а й культурний, соціальний та ідеологічний вимір. В умовах гібридної війни вона виконує стратегічну функцію захисту національної ідентичності та консолідації суспільства.

ІІ. Рекомендації:

1. Сприяти формуванню цілісного національного наративу. Необхідно підтримувати ініціативи, спрямовані на переосмислення історичних травм та включення замовчуваних епізодів у публічний і освітній простори – через літературу, музеї, кіно, освітні програми, соціальні мережі.

2. Розширити україномовний контент через медіа, освітні курси і просвітницькі кампанії. Забезпечити доступність такого контенту для широкої аудиторії, зокрема через соціальні мережі, онлайн-платформи, інтернет-ресурси. Окрему увагу варто приділити розвитку науково-популярного та розважального контенту українською мовою, що сприятиме зміцненню мовної ідентичності та підвищенню престижу української мови в повсякденному житті.

3. Поглибити дослідження художньої літератури про війну, зокрема художні тексти, що осмислюють історичну пам’ять, родові історії та актуальні події війни, з метою виявлення нових наративів, травматичних досвідів і трансформацій колективної свідомості. Особливу увагу слід приділити аналізу способів репрезентації війни в сучасній українській прозі й поезії, ролі автобіографізму, документальних елементів, символічних образів. Такі дослідження сприятимуть глибшому розумінню культурного значення війни, формуванню національної пам’яті й підтримці діалогу між поколіннями.

4. Опрацювати сучасну українську публіцистику (блоги, колонки, есеї), які становлять значну джерельну базу для вивчення культури війни, суспільних настроїв і національного самовизначення. Провести аналітичне дослідження військової публіцистики, яка поєднує свідчення безпосередніх учасників бойових дій з культурним і філософським осмисленням війни.

5. Розвивати локальні ініціативи, які зміцнюють соціальні зв’язки й підтримують культурну активність, наприклад, через створення культурних хабів, мовних клубів, програм міжкультурного діалогу для внутрішньо переміщених осіб і діаспори.

6. Розробити та впровадити комплексні психоосвітні програми та інформаційні кампанії (у межах як формальної, так і неформальної освіти), спрямовані на підвищення емоційної грамотності, розвиток навичок само-

регуляції, стресостійкості, емпатії. Особливу увагу приділити питанням психічного здоров'я, зниженню стигматизації звернення по психологічну допомогу, а також формуванню позитивного ставлення до психопрофілактики.

7. Інтегрувати літературний досвід війни в освітній простір. Доцільно включати сучасну воєнну поезію в навчальні програми середньої та вищої школи як джерело осмислення війни, формування патріотизму та емоційної зрілості учнів і студентів.

8. Впровадити розвиток міжкультурної компетентності в систему вищої освіти шляхом впровадження навчальних курсів і модулів із кроскультурної комунікації, міжкультурного діалогу та толерантності. Особливий акцент зробити на інтеграції цих компонентів у програми педагогічної підготовки, післядипломної освіти та системи підвищення кваліфікації викладачів. Забезпечити методичну підтримку, міждисциплінарний підхід і залучення міжнародного досвіду з метою формування стійких навичок ефективної взаємодії в багатокультурному середовищі, запобігання дискримінації та сприяння соціальній згуртованості у закладах освіти.

9. Розвивати цілісну інформаційну політику як інструмент культурного та ідентифікаційного опору, спрямовану на захист і промоцію української ідентичності в умовах російської агресії. Забезпечити стратегічну комунікацію, що утверджує українські культурні цінності, історичну правду, мову та національну суб'єктність. Протидіяти дезінформації, історичному ревізіонізму та нав'язуванню колоніальних наративів. Інформаційна політика має не лише відповідати на зовнішні виклики, але й зміцнювати внутрішню ідентифікацію – формувати спільне розуміння історії, культури, символів. Особливу увагу слід приділяти молоді, ВПО, а також українській діаспорі, з якою необхідно вибудовувати сталі канали комунікації. На міжнародній арені – активно інтегрувати культурну дипломатію в інформаційні кампанії, презентуючи Україну як демократичну, вільну державу з глибокою культурною традицією і здатністю до самовизначення.

10. Посилити культурну дипломатію як інструмент м'якої сили, спрямований на формування позитивного, сучасного та багатогранного образу України у світі. Підтримувати видання, переклад і поширення результатів наукових та культурних проєктів за кордоном як частину комплексної стратегії просування наративу про сучасну Україну як активного, надійного учасника глобального інтелектуального і культурного діалогу.

Наукове видання

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ЧАСИ ВІЙНИ: літературно-публіцистичні, соціально-психологічні, освітні та інформаційні виміри спротиву

Аналітична записка

Українська культурна ідентичність у часи війни: літературно-публіцистичні, соціально-психологічні, освітні та інформаційні виміри спротиву: аналітична записка / Т. Урись, О. Пухонська, С. Хороб, Д. Бибик, Т. Некіз, С. Процька, Є. Міненко; за заг. ред. Т. Урись. Київ: Видавництво Людмила, 2025. 44 с.

Макет і художньо-технічне редагування
Чалчинський В.І.

Підписано до друку 31.03.2025. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 2.7. Наклад 300. Зам. 279.
Надруковано у «Видавництво Людмила»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 5303 від 02.03.2017
«Видавництво Людмила". 03148, Київ, а/с 115
Тел./факс: +380504697485, 0683408332.
E-mail: lesya3000@ukr.net